

# “HALKA DOĞRU” MECMUASINDA BALKAN SAVAŞLARININ YANSIMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Orhan GÜDEK\*

## Özet:

“Halka Doğru” mecmuası, Hicri 11 Nisan 1329 ile 3 Nisan 1330 tarihleri arasında haftalık olarak toplam elli iki sayı yayımlanmış olan bir mecmuadır. “Türk Yurdu” derneği tarafından çıkarılan dergi, bir yıllık yayın hayatı boyunca, Türkçü ve Halkçı çizgide yer alan bir yayın politikası takip etmiştir.

Söz konusu mecmuanın yayın hayatına başladığı dönem, Osmanlı’nın Trablusgarp Savaşı’ndan yenik çıktığı ve hemen arkasından Balkan Savaşı’na girdiği tarihten (8 Ekim 1912) altı ay kadar sonrasına rastlar.

Dolayısıyla, devlet yönetiminde büyük istikrarsızlıkların olduğu ve devletin Balkanlar’daki topraklarını tamamen kaybettiği bir dönemde yayın hayatını sürdüren “Halka Doğru” mecmuasının muhtevasına doğrudan doğruya etki eden en önemli faktörün Balkan Savaşları olduğunu görürüz.

Mecmuadaki şiir ve hikâyelerin birçoğunun konusunu, Rumeli ve Balkanlar’daki zulümler oluşturmaktadır. Özellikle “Rumeli sılası” kavramı ve Balkan uluslarının Türk-Müslüman unsura karşı yaptığı acımasız eziyet ve işkencelerin, Halka Doğru’daki yazıların konusuna doğrudan etki ettiği görülmektedir.

Çalışmamız sırasında, “Halka Doğru” mecmuasının İstanbul Atıf Efendi Kütüphanesi’nde bulunan elli iki sayılı tam koleksiyonu incelenmiş olup, söz konusu savaşların bir sonucu olarak, Balkan milletlerinin Türk ve Müslüman halka uyguladığı acımasız zulüm ve eziyetlerin, mecmuadaki yansımaları tespit ve tahlil edilmeye çalışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Halk, Halkçılık, Milliyetçilik, Balkan Savaşları, Halka Doğru Mecmuası

---

\* Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi; Mail: [orhangultenzey@gmail.com](mailto:orhangultenzey@gmail.com)

## A RESEARCH ON THE REFLECTION OF BALKAN WARS AT HALKA DOĞRU MAGAZINE

### **Abstract:**

“Halka Doğru” is a magazine which was published weekly totally 52 issues on 11<sup>th</sup> of April 1329 and 3<sup>rd</sup> of April 1330 of the hegira era. The magazine which was published by “Türk Yurdu” Club followed Turcophil and democrat publishing policy during its one year publication life.

The period that the magazine was started to be published encountered the date of 6 months later (8<sup>th</sup> October 1912) when The Ottoman Empire defeated at Trablusgarb war and just after going to Balkan War.

Hence, we can see the most important factor which affected directly to the content of “Halka Doğru” magazine keeping on publishing life in a period of time when The Ottoman Empire had government unsteadiness and it lost all lands in Balkans.

The themes of most poems and stories at the magazine are about the cruelties in Rumeli and Balkans. Particularly, the concept of “Rumeli Sılası” and the cruel tortures that Balkan nations did on Muslim – Turk people influenced directly the themes of the articles in “Halka Doğru” magazine.

During our study, the whole collection with 52 issues of Halka Doğru magazine at İstanbul Atif Efendi Library was analyzed. In consequence of the wars that were mentioned above, the reflections of cruel tortures that Balkan Nations did on Muslim and Turk people were tried to be fixed and analyzed.

**Keywords:** Public, Populism, Nationalism, Balkan Wars, Halka Doğru Magazine

## “HALKA DOĞRU” MECMUASINDA BALKAN SAVAŞLARININ YANSIMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

“Halka Doğru” mecmuası, Hicri 11 Nisan 1329 ile 3 Nisan 1330 tarihleri arasında haftalık olarak toplam elli iki sayı çıkmış olup, dönemin aydınları arasındaki milliyetçi ve halkçı düşüncelerin yayın hayatına yansıyan bir görünümü niteliğindedir.

Türk Yurdu Derneği tarafından çıkarılan derginin sorumlu müdürü Celal Sahir’dir. Yazar kadrosunda ise Halide Edib, Yusuf Akçura, Ahmed Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali, Hamdullah Subhi, Kazım Nami, Köprülüzade Mehmed Fuad, Ziya Gökalp, Mehmed Emin ve Memduh Şevket gibi dönemin Türkçü-Milliyetçi düşünceye sahip aydınları yer almaktadır.

Osmanlı Devletinin, 18. yy.dan itibaren devam eden Batı karşısındaki gerilemesinin geldiği son nokta, her alanda yenilgi ve hezimetlerle birlikte koskoca bir imparatorluğun topraklarının sadece Trakya’nın bir kısmı ve Anadolu ile sınırlı kalmış olmasıdır. Osmanlı’nın ilk olarak toprak kaybına uğradığı anlaşma olan Karlofça Anlaşması (1699) ile başlayan bu gerileme süreci, tarihi seyri içerisinde giderek hızını arttırmış ve ne yapılmaya çalışılan ıslahatlar ve ne de devleti dağılmaktan kurtaracağına inanılan fikirler yenilgi ve dağılmanın önüne geçebilmiştir.

II. Abdülhamid’in tahtta olduğu dönemdeki, devletin baskıcı tutumu, 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanı ile beraber, yerini, öncekine nazaran son derece serbest bir ortama bırakmıştır. Fakat 1909’da Abdülhamid’in yerine tahta geçen V. Mehmet Reşat’la birlikte devleti yöneten İttihat ve Terakki iktidarı, yönetimde istikrarsızlıkların ve devletin toprak kayıplarının had safhada olduğu bir iktidar dönemi olarak tarihe geçer. Bu dönemde, İngilizler Mısır’ı, Fransızlar Tunus’u, İtalyanlar Trablusgarb’ı ve sonrasında da on iki adayı işgal eder. Ayrıca Balkanlardaki topraklar da yapılan savaşlar ve antlaşmalar neticesinde tamamen kaybedilmiştir.

Halka Doğru mecmuasının yayımlanmaya başladığı 24 Nisan 1913 tarihi, Osmanlı’nın Trablusgarp Savaşı’ndan yenik çıktığı ve hemen arkasından Balkan Savaşı’na<sup>1</sup> girdiği tarihten (8 Ekim 1912) altı ay kadar sonrasına rastlar. Devlet yönetiminde büyük istikrarsızlıkların olduğu ve devletin Balkanlar’daki topraklarını tamamen kaybettiği böyle bir dönemde yayın hayatına başlayan Halka Doğru mecmuasının, muhtevasını şekillendiren en önemli faktör Balkan Savaşları ile o dönemde revaçta olan milliyetçi-halkçı düşüncelerdir.

---

<sup>1</sup> Balkan Savaşı ile ilgili Bkz: Aram Andonyan, “Balkan Harbi Tarihi”, Sander Yay. İst. 1975, Türkçesi: Zaven Biberyan

Aslında sözünü ettiğimiz ‘Balkan Savaşları ile Türkiye’deki milliyetçi ve halkçı düşünceler’, birbirleriyle ilişkili ve birbirini tamamlayıcı niteliktedirler. Çünkü ‘Balkan ulusları arasında milliyetçi gelişmeler sonucu çok sevilen Rumeli topraklarının birer birer elden çıkışı Türk Milliyetçiliğinin doğuşunda rol oynamıştır. (...) Türkler Balkan topraklarını fethettikten sonra buralara belli bir iskân politikası içinde, Anadolu’dan Türk aileleri göndererek, Hristiyan nüfus yanında bir Türk-Müslüman nüfus meydana getirmişlerdir. Bu siyaset ve tımar sistemi sayesinde Balkan topraklarının ekilebilir çok büyük kısmı Türklerin eline geçmiştir. Balkan topraklarının elimizden çıkışıyla beraber, kurulan yeni milli hükümetler Türkleri atmak ve eritmek politikası gütmüşler, bu şekilde katıksız bir milli bünyeye erişmek istemişlerdir. Diğer taraftan da Osmanlı döneminin efendileri, yeni rejimde statülerini de kaybedince bu duruma tahammül edemeyip anavatana göç etmek yolunu tutmuşlardır. Bu göçler Türk milliyetçiliğinin oluşumuna tesir etmekten geri kalmamıştır. Yerlerini yurtlarını terk eden binlerce insan çok sevilen Rumeli’den anavatana gelip yerleşirken, ‘Rumeli sılasını’ ve Balkan uluslarının milli kurtuluş savaşları sırasında kendilerine yaptıkları eziyetleri dile getirirken, halk arasında milliyetçi hislerin doğmasına yol açmışlardır.’<sup>2</sup>

Bilhassa yukarıda belirtilen ‘Rumeli sılası’ kavramı ve Balkan uluslarının Türk-Müslüman unsura karşı yaptığı acımasız eziyet ve işkencelerin, Halka Doğru’daki yazıların konusuna doğrudan etki ettiği görülmektedir.

Mecmuanın 34. sayısında yer alan ‘Öc Türküsü’<sup>3</sup> başlıklı şiirde özellikle Balkanlar’da Türkler’e yapılan zulümden bahsedilmekte ve intikam çağrısı yapılmaktadır.

(...)

*Yüce dağ başını duman bürüdü;  
Kadersiz vatana düşman yürüdü;  
Gelinlik kızları alçak Bulgarlar  
Saçlarından tutup yerde sürüdü.*

*Türk kovuldu bahçesinden, bağından,  
Öç alındı ölüsünden, sağından;  
Kan köpürür şimdi o Rumeli’nin  
Altın akan ovasından, dağından.*

(...)

<sup>2</sup> Ali Engin Oba, ‘Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu’, İmge Kitabevi, Ankara 1995, s. 62, 63

<sup>3</sup> Atilla Han, ‘Öc Türküsü’, Halka Doğru, Yıl 1 Sayı 34, 28 Teşrin-i Sani 1329, s. 265

Aşağıdaki mısralar ise Aka Gündüz'ün "Öç Türküsü"<sup>4</sup> adlı şiirinden alınmıştır:

(...)

*Birlik olsun Rumeli'de her gün düşmanlar.*

*Seller gibi aksın gitsin, canlar, cihanlar*

*Dirilmekçün imanım var, tilsümüm var:*

*Yeter bana milli duygum, milli gururum.*

(...)

Mecmuada üç sayı olarak yayımlanan ve birbirinin devamı niteliğinde olan Celal Sahir imzalı "Öc 1", "Öc 2" ve "Öc 3" başlıklı şiirlerde de yine Balkanlar, Rumeli, Türklere ve Müslümanlara yapılan zulümler, intikam çağrılarını gibi konular işlenmektedir:

*Öc 1<sup>5</sup>*

(...)

*Ölüm ve kan... İşte seni kurtaracak bir silah!*

*Bugün akşam oldu, fakat yarın var.*

*Sen secdeye kapanırken düşün, ah,*

*Nice ulu camilerde çan çalar,*

*Nice billur ırmaklardan kan akar.*

*Öc2<sup>6</sup>*

(...)

*Bulgarların dudağıyla kirlendi;*

*Yüce İslam namusunu yaktı kirli kucaklar.*

*Camilerde şarap içip tepinirken alçaklar*

*Açlığından herkes ekmek dilendi.*

*Toprakları şehid kanı suladı.*

*Ot çiğnerken, ağaç yerken hasta, cansız askerler.*

*Ev basarak para çalan, kan sömüren her nefer*

*Bileğine bir sırma saç doladı...*

(...)

---

<sup>4</sup> Aka Gündüz, Halka Doğru, Yıl 1 Sayı 8, 30 Mayıs 1329, s. 57

<sup>5</sup> Uyanık, "Öc 1", Halka Doğru, Yıl 1 Sayı 3, 25 Nisan 1329, s. 19

<sup>6</sup> Celal Sahir, "Öc 2", Halka Doğru, Yıl 1 Sayı 4, 2 Mayıs 1329, s. 27

Malum olduğu üzere Birinci Balkan Savaşı'ndan sonra 1913 yılı Mayıs ayında imzalanan Londra Antlaşması sonrası Osmanlı Devleti'nin batıdaki sınırı Midye-Enez hattı olmuştur. Bu çizgi Edirne'yi Osmanlı Devleti sınırları dışında bırakıyordu. Fakat daha sonra çıkan anlaşmazlık sonucu Balkan devletlerinin kendi aralarında savaşa başlamalarından yararlanan Osmanlı Devleti, Midye-Enez çizgisini geçerek Edirne ve Kırklareli'yi geri aldı. Derginin 15. sayısında yer alan Celal Sahir'in Öc 3 adlı şiiri bu hadisenin bir yansıması niteliğindedir:

*Öc3<sup>7</sup>*

(...)

*Yangın söndü, gün açıldı, parçaladı zulmeti;*

*Sen bizimsin, ey Edirne, ey Rumeli cenneti!*

*Haber verin kan ağlayan 'Sinan'a:*

*Sultan Selim kavuşuyor ezana.*

(...)

Yukarıda verdiğimiz misaller dışında Balkan hasreti ve zulümüyle ilgili dergide daha onlarca örnek vardır. Abaka imzasını taşıyan "Kasimiye", "Yusufum'un Kokusu", "Demeyin" adlı şiirler, Ahmed Necmeddin imzalı "İntikam" adlı şiir, Aka Gündüz, imzalı "Muhacir Türküsü", "Öc Türküsü", "Hakikin Rüyası", "İstiklal Marşı" adlı şiirler, Ali Canib'in "Sorma Ah Öğren" başlıklı şiiri, Bir Muhacir imzalı "Sultan Selim" adlı şiir, Enis Behiç imzalı "Ey Meriç" adlı şiir, Fezullah Sacid'in "Bir Türk Yavrucağına" adlı şiiri, İzzet Ulvi'nin "İntikam" başlıklı şiiri ve daha başka birçok şiir doğrudan doğruya Balkanlarla ilgilidir. Bunlar dışında milli duygularla ilgili olan ve dolaylı olarak Balkanlara değinen şiirler de mecmuada yer almaktadır.

Sözü edilen konunun, mecmuada şiirler dışında hikâyelerde de yer aldığını görürüz. Örneğin, Köprülüzade Mehmed Fuad imzalı "Süngü Altında" adlı hikâyede anlatılanların gerçekten yaşanmış olduğu belirtilmekte ve bir Türk köyünün Bulgarlar tarafından işgal edilişi anlatılmaktadır. Ayrıca yazarın "Hicret Hikâyelerinden" başlıklı öyküsü de yine Bulgar zulmü üzerinedir.

Nazım imzalı "Ana İntikamı" adlı hikâyede Bulgarlarca alıkonan bir Türk anasının düşmanlarından nasıl intikam aldığı konu edilmektedir.

Maraşlıoğlu<sup>8</sup> imzalı "Selanikli Ayşe Hanım" adlı hikâyenin üst başlığında "Mukaddes Kinler" ibaresi yer almaktadır. Hikâye, Rumeli'den göç etmek zorunda kalmış insanların

<sup>7</sup> Celal Sahir, "Öc 3", Halka Doğru, Yıl 1 Sayı 15, 10 Temmuz 1329, s. 113

<sup>8</sup> Kazım Nami (Duru)

anavatandaki soydaşları arasında milli duyguların uyanmasına nasıl katkıda bulduklarının güzel bir örneğini oluşturmaktadır:

*‘Rumeli’de mahvedilen yüz binlerce Müslümanların, Türklerin, buralara hiç haberi mi gelmemiştir? Bu İstanbul beyleri, hanımları hal zevklerinde, eğlencelerinde bu kadar hissizcesine nasıl devam edebiliyorlardı? Acaba bunlar ana, baba, oğul, kardaş yüreği taşıyorlar mı idi? Yoksa yürekleri taştan bile olsa, bir seneden beri Rumeli’nde akan kanlardan, yaşlardan biraz aşınmak lazımdı.*

*Selanikli Ayşe Hanım, herkesi kendi gibi görmeye alışmış, etrafında yas günleri tatmış kimselerin gözyaşlarını göre göre ağlamadan geçen günlerin kıymetsizliğine inanmış idi. İstanbulluların da kendi gibi insanlardan başka türlü olabileceğine pek akıl erdiremiyordu.’’<sup>9</sup>*

Yine Maraşlıoğlu imzalı ve dergide üç sayı boyunca yayımlanmış olan ‘‘Zaruri Bir Mukayese’’ başlıklı hikâyede de aynı konu işlenmektedir.

Mehmet Rıfat imzalı ‘‘Köylünün İntikamı’’ başlıklı hikâyede Rumeli’de bir Türk köyü’nün düşmanlarca nasıl yakılıp yıkıldığı, insanlara nasıl işkence ve eziyetler yapıldığı anlatılmaktadır:

*‘‘Komiteler, köyü sarmışlar. Köyün delikanlıları hep aşağıda bağlarda bulunuyormuş. Zaten köyde olsalar ne hayır var? Elleri silah yok, bir şey yok. Fakat evvel Allah yine saldırırlardı. Köydeki ihtiyarlar, kadınlar, çocuklar hep bu aşağıki dereden kaçmışlar. Bizim çocuklar ne yapacaklarını şaşırılmışlar. Şaşkınlıktan köyün üst başındaki samanlıklara koşup oradaki bir samanlığa gizlenmişler. Komiteler, köyü ateşe verirler. Bizim ev de yanar. (...)*

*Sonra samanlıklara gitmişler. Samanlıkları da yakmaya başladıkları zaman artık bizim çocuklar da ümidi kesmiş. Salâvat getirmeye başlamışlar...*

*Canavar düşmanlardan birkaçı, bizim çocukların bulunduğu samanlığa gelmişler. İçeride kimse yok sanmışlar. İçlerinden biri bunu da yakalım demiş. Bu söz üzerine helalim, çocuğuma sarılmış, kapıdan fırlayıp çıkınca biçareyi tutmuşlar, çocuğuyla kesmişler...’’<sup>10</sup>*

Görüldüğü üzere dergideki şiir ve hikâyelerin birçoğunun konusunu Rumeli ve Balkanlar’daki zulümler oluşturmaktadır. Bunlar dışında kalan şiir ve hikâyelerin ekserisinin konusunu ise yine yukarıda bahsedilen konularla ilişkili olarak Türkçü ve milliyetçi duygular ile halkçı düşünceler teşkil etmektedir.

<sup>9</sup> Maraşlıoğlu, ‘‘Selanikli Ayşe Hanım’’, Halka Doğru, Yıl 1 Sayı 32, 14 Teşrin-i Sani 1329, s. 248.

<sup>10</sup> Mehmet Rıfat, ‘‘Köylünün İntikamı’’, Halka Doğru, 10 Teşrin-i Evvel 1329, Yıl 1 Sayı 27, s. 213

Halka Doğru dergisini çıkaran kişiler ya İttihat ve Terakki Partisi'nin üyeleri ya da partiyle doğrudan ilişkisi olan kişilerdir. Bu noktada II. Meşrutiyet'ten sonra iktidarda söz sahibi olan İttihat ve Terakki üyelerinin icraat ve düşüncelerinin bir anlamda sözcüsü niteliğinde olan dergide, İttihatçıların politikalarına yönelik olarak yazılar yayımlanmıştır. Özellikle, dergide yayımlanan ve her alanda oluşturulmaya çalışılan ‘millilik’ temeline dayalı sistemlerin, hayata geçirilmesine yönelik yazıların, aynı zamanda İttihat ve Terakki'nin politikalarıyla da örtüştüğü bilinmektedir.

İktisatta, eğitimde, edebiyatta, sanatta, kültür ve yaşamda, hülasa her alanda millilik anlayışı, Halka Doğru'nun da savunduğu ve sayfalarında yer verdiği görüşlerdendir. Anlaşılır bir dil ve üslup kullanarak halka ulaşma çabası içerisinde olan Halka Doğru dergisi, Balkan Savaşları ve Balkanlar'daki zulümleri sayfalarında yoğun bir biçimde işlemek suretiyle, halkta millilik anlayışının oluşması ve milli birlik bilincinin yerleşmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

**Yayın Künyesi:** Uluslararası Sempozyum

**Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu, 23-26 Ekim 2007, ‘Halka Doğru’ Mecmuasında, Balkan Savaşları'nın Yansımaları Üzerine Bir İnceleme’’**